

במסילתה נעלה

מאת הרב יואל רועי משדי שליט"א
ר"מ בישיבת נזר התורה

תכלית הבריאה לצורך התורה ולומדיה

שעורה, בשביל דין עצם כשעורה. וכן על זה הדרך. ולא כמו שהיה ניתן לחשוב שלאחר שנבראה התאנה, אזי ממילא בדרך אגב ניתן לשער בה. שלא כן הוא, אלא ההפך הגמור, היינו שתחילת בריאתה אך ורק לצורך דיני התורה כאמור, ורק לאחר מכן ממילא אפשר גם לאוכלה...

עיקר בריאת המאורות לצורך דיני התורה

ג] ונתעוררתי ליסוד זה עוד מהמשך הפרשה, בענין בריאת המאורות, דכתיב, "ויאמר אלקים יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים". (בראשית א יד). וביאר רש"י: והיו לאותות' - כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם, שנאמר (ירמיה י ב) מאותות השמים אל תחתו, בעשותכם רצון הקדוש ברוך הוא אין אתם צריכין לדאוג מן הפורענות. 'ולמועדים' - על שם העתיד, שעתידיים ישראל להצטוות על המועדות והם נמנים למולד הלבנה. 'ולימים' - שמוש החמה חצי יום ושמוש הלבנה חצי, הרי יום שלם. 'ושנים' - לסוף שלש מאות ששים וחמשה ימים יגמרו מהלכת בשנים עשר מזלות המשרתים אותם והיא שנה וכו'.

כלומר, תכלית בריאת המאורות בכדי לקבוע הלכות ודינים וכיוצ"ב, וכגון קביעת המועדים ע"פ מולד הלבנה וכו'. ויתירה מזו מצאנו במדרש רבה (ו א): 'היו לאותות' - אלו שבתות, 'ולמועדים' - אלו שלש רגלים, 'ולימים' - אלו ראשי חדשים, 'ושנים' - זה קדוש שנים.

והנה רק לאחר מכן כותבת התורה מיד בפסוק שלאחריו, "והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ..." (שם טו). וכתב רש"י: עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם.

והדבר אומר דרשני, שהנה לפי פשוטו, היה נראה, שכל תכלית בריאת המאורות אינה אלא להאיר על הארץ, וזהו עיקר בריאתם. אך הנה באה התורה ואומרת, שלא כן הוא הדבר, אלא מתחילה עיקר יצירתם בכדי לקבוע בהם דינים והלכות, 'והיו לאותות' אלו שבתות, 'ולמועדים' אלו שלש רגלים, 'ולימים' אלו ראשי חדשים, 'ושנים' זה קדוש שנים. ולאחר מכן - מבואר בפסוק שלאחריו - שישנה מטרה נוספת, "להאיר על הארץ". וכנראה זוהי כונת רש"י, עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם, "עוד זאת" בתוספת על האמור לעיל. והבן.

ורואים מכאן יסוד גדול, שכל תכלית הבריאה נועדה

"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ". (א א)

בראשית ברא - אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו ז"ל בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו (משלי ח כב). ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו (ירמיה ב ג). רש"י.

לכאורה "בשביל ישראל" היינו לומדי תורה, וא"כ זהו "בשביל התורה", ומדוע נחלקו לב' ענינים?

א] והנה צריך ביאור, הלא לכאורה "בשביל ישראל" היינו בשביל לומדי התורה בעם ישראל, ואם כן, זהו ממש "בשביל התורה", ומעתה יש להתבונן בעומק דברי חז"ל הקדושים שחילקו זאת לב' ענינים שונים - בשביל התורה, ובשביל ישראל, והלא דבר אחד הוא.

והנראה בזה בס"ד, שאמנם הכל ענין אחד הוא, אך מכל מקום חלוקים הן, 'בשביל התורה' היינו לצורך עצם הדינים והלכות התורה, ו'בשביל ישראל' היינו לצורך לומדי התורה עצמם, והגם שהכל נועד לתכלית אחת - קיום התורה כאמור, יש חילוק ביניהם. ונבאר הדברים בהרחבה בס"ד.

'בשביל התורה' - לצורך דיני התורה

ב] הנה עומק דברי חז"ל שהבריאה נועדה 'בשביל התורה', ענינו, שכל הבריאה לא נבראה אלא לצורך דיני התורה עצמם, ונביא בזה כמה דוגמאות. הנה כתיב, ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש. (דברים ח ח). ובגמ' ברכות (מא ע"א) איתא, אמר רבי חנן, כל הפסוק כולו לשיעורין נאמר. חטה - פת חטין לאכילת פרס. שעורה - לדין עצם כשעורה המטמא במגע ובמשא. גפן - לשיעור רביעית יין לנוזר. תאנה - לשיעור גרוגרת להוצאת שבת. רמון - לדין כלי בעלי בתים שנקבו כרמונים לטומאה. ארץ זית שמן - ארץ שרוב שיעוריה כזיתים. (אכילת חלב דם נותר ופיגול. רש"י). דבש - לשיעור ככותבת הגסה ביום הכפורים. (דבש האמור בתורה הוא דבש תמרים, וכותבת היא תמרה. רש"י).

ולכאורה, מה ענין שמיטה אצל הר סיני, הרי הפסוק מדבר בשבחה של ארץ ישראל לענין עצם פירותיה המיוחדים הגדלים בה, וכיצד למדו מכאן לענין שיעורי תורה.

וביאר מרן החזו"א (מעשה איש ח"א עמ' רסב), שאכן, מכאן מוכח שכל בריאת אלו הפירות אינה אלא בשביל דיני התורה הללו. רימון, בשביל דין כלי בעלי בתים וכו',

בעיקר לצורך התורה, הלכותיה ודיניה, וכמו גבי בריאת המאורות, שאין עיקר בריאתם בשביל להאיר. אלא לקבוע בהם דינים והלכות, והדבר 'הנוסף' הוא שיאירו על הארץ...

כל איברי האדם נבראו לצורך דיני התורה

[ד] וכמו כן מצאנו כן עוד בדברי חז"ל, שכל מציאות האדם, גופו ואיבריו, לא נבראו אלא לכבוד ה' יתברך לקיום מצוות בגופו. כדאיתא בילקוט שמעוני (תהלים פרק לה), כל עצמותי תאמרנה, אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהן המצוות. בראשי, אני רופפו וקורא בתפילתי. (וי"ג: אני כופפו וכורע בתפילתי). בשערות ראשי, אני מקיים לא תקיפו פאת ראשכם, ותפילין אני מניח בראשי. בצוארי, עטיפת ציצית. בעיני, וראיתם אותן. בפי, תהלת ה' ידבר פי. בשפתי, תבענה שפתי תהילה. בזקני, ולא תשחית את פאת זקני. בלשוני, ולשוני תהגה צדקך. בלבי, בלבי צפנתי אמרתך. בחזה, הציצית אני משים כנגד הלב כל זמן שאני קורא קריאת שמע, שנאמר והיו הדברים האלה על לבבך. מאחרי ומלפני, השלכתי שני כנפים של טלית כשאני עומד בתפילה. יד ימנית אני כותב בה ומראה בה טעמי תורה. יד שמאלית, בה אני קושר תפילין של יד, ובה אני אוחז ציצית בזמן קריאת שמע. צפרנים, לעשות בהם פריעה או מליקת העוף או שניהם יחד. ובוהן, להסתכל אור להבדלה. כליותי, אף לילות יסרוני כליותי. מעי, ותורתך בתוך מעי. קרבי, וכל קרבי את שם קדשו. רגל ימין לחליצה. רגל שמאל קודם לשלש פסיעות אחר התפילה. כרעים, כריעת ברכים בתפילה. הגיד, מצות מילה ופריעה. ברכים, בהן אני עושה סנדיקוס לילדים בשעת מילה ופריעה. לכך נאמר כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. ע"כ.

מבואר, שכל בריאת איברי האדם "בשביל התורה" היינו לצורך קיום דיני התורה. ולא כפי שהיה ניתן לחשוב שלאחר שנברא האדם ממילא מקיים מצוות בגופו. [וכיוצ"ב ראיתי בשם הפחד יצחק הגר"י הוטנר זצ"ל, בענין מצות כיבוד אב ואם, שרק בגלל ציווי התורה על מצות כיבוד אב ואם, לפיכך גזרה חכמתו יתברך שיוולד האדם ע"י אביו ואמו. אך לא כפי שהיה נדמה שהטעם שנצטוו האדם במצות כיבוד אב ואם, כיון שנתגלגל ממילא שנוולד להוריו, ולפיכך חייב לכבדם. דלא כן הוא. אלא עיקר בריאתו בכדי שיקיים המצוה].

וכן מצאנו במדרש אותיות דרבי עקיבא וז"ל: ... מלמד שבאותה שעה אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, יודע אני בעצמי שאתה אלוה לכל באי עולם, לא בראת את העולם אלא לכבודך, ולא עשית בריה אלא ליקרך, ולא בראת אדם אלא כדי לחלוק לך כבוד, שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וכו' (ישעיה מג ז). וכל אבר ואבר שבראת באדם לא בראת אותו לבטלה, לא בראת ראש אלא לכבוד שמך, לתפילין, וליקוד לך ולהשתחוות לך. לא בראת עינים אלא לראות כבודך. לא בראת אזנים אלא לשמוע כבודך וכו'. (עי' 'אוצר המדרשים עמ' 421). והיינו, לא כמו שישנם הסבורים שלאחר שהקב"ה ברא את הראש, מצוה להניח עליו תפילין. אלא אדרבא, "לא בראת ראש אלא לכבוד שמך וכו'". כל היותו ומציאותו של הראש לא נבראה אלא לצורך הנחת התפילין.

וכיוצ"ב איתא עוד שם (מדרש אותיות דרבי עקיבא, שם עמ' 804), אמר הקדוש ברוך הוא, אפתח לשון של כל בני בשר ודם, כדי שיהיו מקלסין לפני בכל יום וממליכין אותי בארבע רוחות העולם. ע"כ.

ועיין עוד בכתובות (ה ע"ב), מפני מה אצבעותיו של אדם

משופות כיתדות, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון, יניח אצבעותיו באזניו. תנא דבי רבי ישמעאל, מפני מה אוזן כולה קשה והאליה רכה, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון, יכוף אליה לתוכה. ע"כ. הרי שכל תבנית גוף האדם, אפילו הפרטים הנראים כפעוטים, הכל נברא לקיום התורה ומצוותיה.

[ובגמ' מכות כג ע"ב, דרש רבי שמלאי, שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה, "ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם". וכ"ה במדרש (משלי פרשה לא): רמ"ח מצות עשה, כנגד רמ"ח איברים שבאדם, כל אבר ואבר אומר לו לאדם, בבקשה ממך עשה בי מצוה זו, ושס"ה מצות לא תעשה כנגד ימות החמה, וכל יום ויום אומר לאדם אבקש ממך שלא תעשה בי עבירה זו. ובמדרש (תהלים מזמור לב): אמר הקדוש ברוך הוא, רמ"ח איברים יש בך, ורמ"ח מצות עשה יש בתורה, אם קיימת את התורה אני מקיים את גופך. ע"כ. ובזוה"ק (ח"א, דף קע ע"ב) איתא, כי רמ"ח מצוות עשה נגד רמ"ח אברים, ושס"ה מצוות לא תעשה כנגד שס"ה גידים].

כל רכוש האדם ושפע הבריאה נוצר לצורך קיום המצוות בהם

[ה] וכיוצא בזה רבות בדברי חז"ל, שכל הבריאה כולה לא נבראה אלא בשביל דיני התורה, ועיין בבראשית רבה (בראשית פרשה טו), אמר ר' יוחנן, לא היה העולם ראוי להשתמש בארזים, ארזים למה נבראו, בשביל בית המקדש. ושם, אמר ר' שמעון בן לקיש לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב, וזהב למה נברא, בשביל בית המקדש. ע"כ. וכן הוא בשאר טבע הבריאה וכדברי הגמ' בברכות (נט ע"א), לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומית שבלב. וכהנה רבות. (ואמר מרן החזו"א, שבריאת הים נבראה עבור העמלים בתורה, מועיל לחיזוק המח, לתועלת כח העיון. מעשה איש ח"ג עמ' טז). וזהו כונת דבריהם שהקב"ה אסתכל באוריתא וברא עלמא, (בראשית רבה בראשית א, וזה"ק פר' תרומה דף קסא ע"א), והיינו שהבריאה נבראה לפי דיני התורה, ולא נבראו ונוצרו כל עניני העולם אלא לצורך הלכותיה של תורה.

ויעיין עוד במדרש רבה פר' בראשית (אות ד), ר' הונא בשם ר' מתנה אמר, בזכות ג' דברים נברא העולם, בזכות חלה, ובזכות מעשרות, ובזכות בכורים, שהרי כתוב בראשית ברא אלהים, ואין ראשית אלא חלה, שנאמר (במדבר טו) ראשית עריסותיכם, ואין ראשית אלא מעשרות, שנאמר (דברים יח) ראשית דגנך, ואין ראשית אלא בכורים שנאמר (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך וגו'. ע"כ. והיינו שכל הבריאה נבראה בשביל לקיים את דיני התורה, וזהו עומק - הדברים, שבזכות מצוות אלו נברא העולם. (וידועים דברי הירושלמי בפ"א דכתובות, א"ר אבין, 'אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי', בת ג' שנים ויום אחד, ונמלכו ב"ד ועברו את החדש וכו').

[ו] ויש להוסיף בזה מדברי רש"י בפרשת כי תצא (דברים כב ח), על הפסוק 'כי תבנה בית חדש' - אם קיימת מצות שלוח הקן, סופך לבנות בית חדש ותקיים מצות מעקה, שמצוה גוררת מצוה, ותגיע לכרם ושדה ולבגדים נאים. לכך נסמכו פרשיות הללו.

ולחאמור, יש לומר, שהעומק בזה הוא, שכל מטרת הדירה היא בשביל קיום מצוות ה' שמקיים האדם בביתו, כמצות מעקה וכדו'. (ובודאי שה"ה אם נח ומחליף כח בביתו בכדי שיוכל לעבוד את ה' כיאות), והכונה בזה, שאם אתה מיישם את הייעוד שלשמו נברא העולם, ומקיים מצוות (שילוח הקן), אזי תזכה לקבל עוד דברים

עולים, ואומר, 'ברוך שברא כל אלו לשרתני', לפי שהיה יחיד בדורו. ע"כ.

[ומסופר, על מרן החזו"א זצ"ל, שעבר פעם ליד עצי ברוש ששמשו כקיר מגן מפני השמש, ואמר: "עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות שנטעו כאן עצי ברוש, כדי שנוכל לנו לטייל לצל יומם, ולא יפריע לנו חום השמש". והנה לאחר פטירת החזו"א החליטו אנשי החקלאות לעקור את כל העצים מאותו מקום... (בס' מעשה איש, ח"ו עמ' צד)].

[ט] ויסוד זה כבר מבואר בגמרא (ריש מסכת עבודה זרה), לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ס"ת ומניחו בחיקו, ואומר למי שעסק בה, יבא ויטול שכרו. מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים בערבוביא... נכנסה לפניו מלכות רומי תחלה... אמר להם הקדוש ברוך הוא: במאי עסקתם? אמרים לפניו: רבש"ע, הרבה שווקים תיקננו, הרבה מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרבינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. אמר להם הקדוש ברוך הוא:

שוטים שבעולם, כל מה שעשיתם - לצורך עצמכם עשיתם, תקנתם שווקים להושיב בהן פרוצות, מרחצאות - לעדן בהן עצמכם, כסף וזהב שלי הוא, שנאמר: לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות... מיד יצאו בפחי נפש. יצאת מלכות רומי, ונכנסה מלכות פרס אחריה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: במאי עסקתם? אמרים לפניו: רבש"ע, הרבה גשרים גשרנו, הרבה כרכים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: כל מה שעשיתם - לצורך עצמכם עשיתם, תקנתם גשרים ליטול מהם מכס, כרכים - לעשות בהם אנגריא, מלחמות אני עשיתי, שנאמר: ה' איש מלחמה... מיד יצאו מלפניו בפחי נפש.

והדבר תמוה, הרי כשיבואו לדין לעתיד לבא, יהיה זה עולם האמת, והיאך במקום שכולו אמת יטענו שעשו הכל בשביל ישראל שיתעסקו בתורה, הלא אין לך שקר וגסות גדול מזה. ומה שייך בכלל לדון ולענות להם שלצורך עצמן עשו כן, הלא מתחילה הכל מופרך מיסודו.

וביאר מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל (הובא בחידושי הגרי"ז החדשים, סימן רכ), ע"פ דברי חז"ל, בראשית - בשביל התורה וישראל שנקראו ראשית, והיינו שבריאת כל העולם הוא בשביל התורה. וכמבואר בדברי הרמב"ם בפיהמ"ש הנ"ל, שתכלית כל הבריאה בשביל לשרת את לומדי התורה. וכך היא כל הנהגת העולם, וכל מה שנעשה בכל המקומות, הן הקרובים והן הרחוקים, הכל נעשה בשביל התורה ולומדיה, שיבואו לומדי התורה ביום מן הימים ויהנו מזה. ואף שלא תמיד אנו מבינים כל זאת, ואין אנו רואים מיד שכן הוא הדבר, אבל הקדוש ברוך הוא במשך הזמן מביא הדבר אל תכליתו, בשביל התורה ולומדיה, ואין - דבר אשר לא יהא בו תכלית זו.

ומעתה, יתבאר דברי הגמרא היטב, מכיון שכל התכלית והמטרה הינה בשביל ישראל לומדי התורה, על כן יבואו אומות העולם לעתיד לבוא ביום הדין, בטענה שכל מה שעשו, עשו בשביל ישראל שיתעסקו בתורה, שהרי סו"ס נתקיימה התכלית האמיתית בזה, כלומר, שבסופו של דבר נהנו ממעשי ידיהם גם ישראל, והושגה המטרה הנרצית. ועל כך יאמר להם הקדוש ברוך הוא, "כל מה שעשיתם, לצורך עצמכם עשיתם", כלומר, אע"פ שאכן "תכלית המעשים" בשביל - ישראל נתקיימה בזה, אבל אין זה נוגע לענין שכרכם, כיון שקבלת השכר בזה אינה אלא למי ש"מתכוין" להנות את ישראל, ולא על התוצאה של הנאת עם ישראל. וכיון שכונתכם בזה היתה אך ורק

(בית חדש), שבזכותם תזכה לקיים עוד מצוות (מעקה). שכיון שהנך ממלא את היעוד האמיתי בעולם, להשתמש בחפצי הבריאה בשביל עבודת ה', אזי משמים יספקו בידך עוד ועוד שפע גשמי, בכדי שתקיים בהם מצוות ותוסיף זכויות על זכויותיך. ועל כן ממילא תגיע לכרם ושדה ולבגדים נאים, שגם בהם תקיים מצוות ה' התלויים בהם. וכגון מצות לא תחרוש בשור ובחמור יחדו, וכגון הזירות מאיסור שעטנו וכדו"ב.

כלומר, כל מטרת הדירה בשביל מצות המעקה ושאר קיום המצוות התלויים בביתו של אדם... וכל בריאת השדה והשור והחמור בכדי לזכות ולקיים בהם מצות לא תחרוש וכו'. וכל מטרת הבגדים בשביל לקיים בהם מצות כלאי בגדים, וכן כל כיוצ"ב.

[ז] והנה נא הואלתי לדבר, אולי אפשר להוסיף בזה עוד, דהנה בטור (סימן קסז), ובשו"ע (שם סעי' ד), נפסק, שבזמן ברכת המוציא, יתן שתי ידיו על הפת, שיש בהן י' אצבעות כנגד י' מצות התלויות בפת, לא תחרוש בשור ובחמור כלאים לקט שכחה פאה ביכורים תרומה מעשר ראשון מעשר שני חלה. ולכך יש י' תיבות בברכת המוציא, וי' תיבות בפסוק מצמיח חציר לבהמה, וי' תיבות בפסוק עיני כל אליך ישברו, וי' תיבות בפסוק ארץ חטה ושעורה, וי' תיבות בפסוק ויתן לך.

ולהאמר יש לומר, שהעומק בזה הוא, שכל בריאת הלחם היא בכדי לקיים בה מצוות, ואין הכוונה שלאחר שמקיימים מצוות מסוימות הנוגעות לפת, ממילא נוצר הלחם ואפשר לאוכלו. דלא כן הוא, אלא להפך כאמור, שרק בזכות המצוות התלויות בפת, ממילא אנו מקבלים את הפת. שכל הבריאה נועדה בשביל התורה ודיניה. (ועיין בזה עוד בארוכה בספרינו "במסילה נעלה" במאמר 'אסתכל באורייתא וברא עלמא', מקורות נוספים והרחבה ביסוד זה).

זהו עומק דבריהם - "בשביל התורה", היינו שעיקר בריאת העולם נועדה בשביל דיני התורה עצמם, לתלות ולשער בהם דיני התורה, וכן לצורך עצם קיום מצוות התורה כאמור.

'בשביל ישראל' - לצורך לומדי התורה לשרתם ולסייעם

[ח] וכעת נבא לבאר עומק דבריהם שהבריאה נועדה "בשביל ישראל", וענינו, ע"פ מה שמצאנו בכמה מקומות, שכל הבריאה נועדה לשרת את לומדי התורה, וכמבואר ברמב"ם בהקדמתו למשנה, ושמא יאמר אדם, והלא אנו רואים אדם טיפש וכסיל, אשר יש לו עושר ונכסים ונחת בעולם, אע"פ שאינו יגע בו, ואחרים משרתים אותו ועושים מלאכתו, ופעמים שמשרתיו אנשים מלומדים וחכמים ממנו, הכיצד יתכן דבר זה.

ואמנם, האמת היא שסיבת עושרו של אותו הכסיל, מפני שנגרם בזה תועלת "לאדם שהוא מטרת הבורא", והיינו שדבר זה משרת את לומדי התורה. כי בעבור הנאתו ובעבור עושרו או שלטונו, יצוה לעבדיו לבנות ארמון ענקי, או לנטוע כרם גדול, כדרך שעושים המלכים והמתדמים להם, "ויהיה אותו הארמון מוכן לעובד ה' אשר יבוא במשך הזמן באחד הימים לחסות בצל קיר מקירות אותו ארמון, ותהיה בכך הצלתו ממות. או שיוקח מאותו כרם כמות של יין באחד הימים, כדי לעשות תרופה להציל אדם שלם שנשכו נחש".

כך היא הנהגת ה' יתעלה ויתרומם, ששעבד את הטבע עבור עמלי תורה, וענין זה כבר ביארוהו חז"ל, כמו שאמרו, שכן זומא היה יושב בהר הבית ורואה ישראל

לצורך עצמכם, אין לכם שום שכר בזה כלל. (וכשנאמרו הדברים לפני תלמידו, רבינו הגר"ב זצ"ל, בעל הברכת שמואל, אמר, אמנם ביאור הגמרא נכון הוא כמו שאמר הגר"ח, אבל מ"מ, עדיין טענה זו, הינה חוצפה מצד הגויים).

שו"ר בשם משמואל מועדים ראש השנה (תרע"ח), שביאר כענין זה, דהנה ערך האומות כנגד ישראל הם כערך הבע"ח כנגד האדם, וכמו שכולם לא נבראו אלא בשביל האדם, כן כל האומות נבראו רק לצורך ישראל. ובוהו יתבארו דברי הגמ' בריש עבודה זרה הנ"ל, לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ס"ת וכו', מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים וכו'. ויש להבין, וכי לעתיד לבא - בפרט בעולם האמת - יהיו בני האומות שוטים כל כך, שיכחשו לפני ה' הודע תעלומות לומר, "וכלום לא עשינו אלא בשביל ישראל". ואולם, כיון שכל האומות נבראו רק לצורך ישראל, הרי זה כמו שכתב הרמב"ם, שכמה בנינים בעולם, הכל בשביל צדיק אחד שיעבור שם וימצא מנוח. ואם כן, יש לומר שזוהי טענתם בעתיד, אחרי שיתגלה ויתראה לעין כל שהכל נעשה לצורך ישראל, אף שהם לא כיונו לזה, מ"מ מאחר שנעשתה בהם כונת הבריאה שנבראו לצורך ישראל, א"כ ראויים לקיבול שכר, כמו שלימות הבהמות שנעשה בהם צורך האדם, כמאמרם בברכות (יז ע"א) סוף בהמה לשחיטה, שמבואר במפרשים שזוהי תכליתן ושלמותן להיות למאכל אדם, אף שאינן מתכוונות לזה. כן הוא לגבי האומות, סוף סוף היו לתועלת עם ישראל, ועל זה ישיב להם השי"ת, אילו לא היתה לכם כונה נגדית, אזי צודקים אתם בדבריכם. אבל אתם הרי היתה לכם כונה נגדית שלא יהנו מכם ישראל, (וכעין שכתב הר"ן בר"ה כח ע"א, בדין מצוות א"צ כוונה, שאם היתה לו כוונה להיפוך מגרע גרע).

כשהבריאה עושה רצון חכמי התורה יש לה זכות קיום

י' וכן מבואר עוד בחולין (ז ע"א), רבי פנחס בן יאיר הולך היה לפדיון שבויים, פגע בנהר גינאי, אמר לו: "גינאי, חלוק לי מימך ואעבור בך". אמר לו: "אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני, אתה ספק עושה ספק אין אתה עושה, אני ודאי עושה". אמר לו: "אם אין אתה חולק, גזורני עליך שלא יעברו בך מים לעולם". חלק לו. היה עמו אדם שהיה נושא משא חיטים לפסח, אמר לו: "חלוק גם לזה, שעוסק במצוה". חלק לו. נלוה עמהם ההוא טייעא, אמר לו: חלוק גם לזה, שלא יאמרו כן עושים לבני לוייה. חלק לו. אמר רב יוסף: כמה נפיש גברא ממשה ושיתין רבוון, דאילו התם חד זימנא, והכא תלתא זימנין. ודלמא הכא נמי חדא זימנא. אלא כמשה ושיתין רבוון. ע"כ.

והנה יש לעיין, ראשית, לכאורה צודק הנהר בטענתו שעושה רצון קונו וכו', ואין בדברי רבי פנחס בן יאיר שום תשובה על עצם טענה זו.

ועוד צריך ביאור, הרי המטרה העיקרית של רבי פנחס בן יאיר היתה רק לעבור את הנהר ותו לא, ואם כן, מדוע אמר לו 'אם אין אתה חולק, גזורני עליך שלא יעברו בך מים לעולם', והיינו שיתייבש ויחרב לגמרי. לכאורה היה

צריך לומר לו, 'אם אין אתה חולק, גזורני עליך שתחלק' ותו לא. ומדוע לייבשו ולהחריבו לגמרי.

וביאר רשכבה"ג מרן הגר"מ שך בעל האבי עזרי זצוק"ל, שהנה כל הבריאה כולה משועבדת לשרת את לומדי התורה, וכפופה היא לתורה ועמליה. וזהו שאומר לו רבי פנחס בן יאיר, אם אתה חולק לי, אם כן נמצא שאתה מכיר במעלתי שהנני לומד תורה ולפיכך אתה מוכרח להשמע לי. אך אם אין אתה חולק לי, ועובר אתה על רצוני ומסרב לי, נמצא שעובר אתה על דברי ואינך משרת את לומדי התורה. וממילא כיון שאינך ממלא את יעורך בעולם להכנע לְמְרוֹתם ולרצונם של חכמי התורה, ודאי שדינך הוא 'שלא יעברו בך מים לעולם' - שתחרב לגמרי, ולא יהיה לך זכות קיום בעולם כלל. כיון שאין לבריאה זכות קיום בעולם, אלא אם כן הינה משרתת ומצייתת לתורה ולומדיה. (קו 'ישורון כרך יב עמ' שלד).

[ויטוד הדברים כבר מבואר בדברי האור החיים הק' (שמות פי"ד פ' כז), עה"פ" וישב הים לאיתנו", וז"ל: אכן תנאי זה, הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא. ולזה תמצא כמו כן בשמים ובארץ ובכוכבים ובשמש וירח, שלטו עליהם הצדיקים יחידים, ואין צריך לומר מרובים וכו'. והנה ביציאת ישראל ממצרים, עדיין לא קבלו התורה, ואין גזירתו על הנבראים גזירה, ולזה לא הסכים הים ליחלק להם, וטען למשה אתה נבראת בששי ואני בג', זה רמז כי אינו בן תורה, שאם היה בן תורה הנה הוא קודם לו, כי התורה קדמה לעולם כולו. ולזה נתחכם ה' והוליק ימינו לימין משה, פירוש, הראהו כי הוא בן תורה המתחכם לה ימין דכתיב (דברים לג ב), מימינו אש דת למו. וכשראהו, תיכף ומיד נקרע כתנאי הראשון. ולזה כל צדיק וצדיק שיעמוד אחר קבלת התורה יביא בידו שטר חוב א' לכופו ליחלק לפניו, ותמצא, שכשלא רצה ליחלק לר' פנחס בן יאיר ולהמתלוה עמו, רצה לקונסו ופחד הים ממנו. עכ"ל].

שוב התבוננתי שיתכן שזהו עומק דברי הרמב"ם בפ"ט מהלכות תשובה ה"א, בביאורו שם בענין הקושיה הנודעת, דכיון ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא, א"כ היאך יתיישב מה שכתוב בכל התורה, שאם תשמעו ותקיימו מצוות, יגיע לכם שפע וטובה בעולם הזה. עיי"ש היטב.

[וע"ע בפ"י מדרש שמואל (עמ"ס אבות פ' ג), ע"ד המשנה - אם אין תורה אין קמח, שאף שאנו רואים כמה עמי ארצות אשר בתייהם מלאים כל טוב, אע"פ שאין בהם תורה. מכל מקום "אותו הקמח אינו קמח, רק חשוב כעפרא דארעא, לפי שכל הארץ וכל אשר עליה, לא נבראו אלא בשביל התורה, שנאמר בראשית ברא אלהים וגו', ואמרו חז"ל בשביל התורה שנקראת ראשית, ולכן כשהאוכל הוא בן תורה, אז מתקיימת כונת בריאת הקמח, ואם אין תורה אין לו חשיבות קמח"].

זהו עומק דבריהם - "בשביל ישראל", היינו שיעקר בריאת העולם נועדה בשביל לומדי התורה, לשרתם ולסייעם בכדי שיהיו פנויים לעמול בתורה ולעבודת ה' יתברך, וכל הבריאה משועבדת להם ולצורכם כאמור.